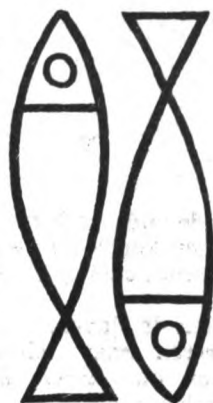

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Christus blij ingehaald door levenden en doden

Doch wij willen u niet onkundig laten broeders, wat betreft hen, die ontslapen, opdat gij niet bedroefd zijt, zoals de andere (mensen), die geen hoop hebben.... Want dit zeggen wij u met een woord des Heren: wij levenden, die achter blijven tot de komst des Heren, zullen in geen geval de ontslapenen voorgaan....

1 Thess. 4 : 13—17.

Geen bovenmatige droefheid.

De Thessalonicensen hadden leren geloven in het Evangelie. De schellen waren hun van de ogen gevallen. Toen zagen zij met groot verlangen uit naar de wederkomst van de Here Jezus Christus. Elke morgen en elke avond verwachtten zij de laatste afsluitende daad van Christus' verlossingswerk. Toen stierven enige leden der gemeente.

Daarover waren zij bovenmate bedroefd. Het was zo heel anders gegaan dan zij zich voorgesteld hadden. Zij hadden gehoopt dat zij met de gestorvenen de wederkomst van Christus zouden beleven. Zij hadden die elke dag verwacht. Toen plotseling enige leden der gemeente waren weggenomen, waren zij daar ontdaan van. Nu zouden, meenden zij, de gestorven gelovigen geen deel hebben aan de grote en heerlijke dag van Christus' wederkomst. Wanneer straks de Here zou komen op de wolken, zouden hun geliefden in het graf liggen. Zij geloofden wel de opstanding der doden. Maar daar hadden de gestorven gelovigen voor de wederkomst van Christus niet veel aan. Want de opstanding zou pas plaats vinden na Christus' komst op de wolken, meenden zij.

Soms zegt een moeder, wier man gestorven is, tegen haar kinderen als er iets heel moois gebeurt: „Dat moest vader nog eens kunnen meemaken“. Zij zou zo graag zijn vreugde willen zien en zijn blijdschap willen delen. Zij zou het hem zo van harte gunnen. Wanneer de Here Jezus weerkomt om zijn werk te voltooien, is dat het schoonste, dat een christen zich kan indenken. De Thessalonicensen dachten dat de gestorven gelovigen die heerlijkste van alle dagen niet zouden beleven. En zij gunden het hun zo. Zij wilden zo graag zich met hen verblijden en met hen de Here juichend begroeten.

De apostel gaat hen nu in onze verzen troosten, opdat zij niet bedroefd zijn als de mensen die geen hoop hebben. Natuurlijk zijn de gelovigen bedroefd bij de baar van hun doden. De Here Jezus weende ook bij het graf van zijn vriend Lazarus. Het is natuurlijk dat hun bij het graf de tranen in de ogen springen.

Maar zij zijn niet zonder hoop. De ongelovigen sterven zonder hoop. De kinderen Gods mogen sterven in de hoop des eeuwigen levens. Die hoop is geen onzekerheid, maar een vaste overtuiging, dat de gelovigen zeker zullen ontvangen, wat zij nu nog niet hebben.

En wat hoort nu bij de christelijke hoop? Dat de gelovigen zullen opstaan, wanneer Christus komt en dat die verrijzenis zal plaats vinden vóór Christus komst. Zodat ál Gods kinderen de wederkomst van Christus zullen zien. Paulus kent een uitdrukkelijke belofte van de Here Jezus over dit punt. Misschien heeft de Here dat aan Paulus of iemand anders apart geopenbaard. Het is ook mogelijk, dat de Here dit woord tijdens zijn omwandeling gesproken heeft. Niet alle

woorden des Heren zijn immers in de Evangelien vermeld, Joh. 21 : 25. In Hand. 20 : 35 wordt ook een woord van Jezus aangehaald, dat wij niet in de Evangelien vinden, nl. „Het is zaliger te geven dan te ontvangen“. Hoe het ook zij, de apostel Paulus weet dat de Here gezegd heeft: „De levenden zullen in geen geval de ontslapenen voorgaan“. De gestorvenen zullen net zo goed de wederkomst des Heren beleven als de gelovigen die dan nog leven. De gestorvenen zullen eerst opgewekt worden en dan zullen de opgewekte gestorvenen met de levenden de wederkomst van de Here Jezus beleven.

De parousie des Heren

In het Grieks staat voor wederkomst des Heren een woord dat wij vernederlandst met parousie weergeven. Wij gebruiken met opzet dit vreemde woord, omdat het griekse woord een bijzondere inhoud en kleur heeft. Men zou het kunnen vertalen door glorieuze intocht. Het wordt gebruikt bij een statiebezoek van een vorst en vooral bij de intocht van een nieuwe keizer in Rome. Zulk een keizer hield vaak pas na jaren van burgeroorlog en ellende zijn triumpfale intocht in de hoofdstad. De mensen waren dan weer met nieuwe hoop vervuld en gingen de nieuwe heerser tot buiten de stad tegemoet. Juichend stonden zij langs de weg, waarlangs de keizer de stad binnen reed. Hoogwaardigheidsbekleders begroetten hem buiten de poort. Nu zou er orde op zaken gesteld worden en zou er vrede en welvaart zijn. De nieuwe vorst deelde geschenken uit en liet grote feesten aanrichten. Door zijn komst zou er vreugde, vrede en geluk zijn.

Dat zelfde woord parousie wordt nu in onze tekst voor de komst van Christus gebruikt. Christus, de eigenlijke en allerhoogste vorst, de ten hemel geheven Heer, zal zijn parousie houden. Hij zal deze zuchtende en bloedende wereld werkelijk en volkomen verlossing, vreugde, heil en vrede schenken. De vorsten der aarde beloven veel en zijn daarbij menigmaal vol goede voornemens. Maar zij kunnen de ware redding niet brengen. Straks komt de Here Jezus, de koning der koningen en de Heer der heren, die gestorven is en zie Hij leeft tot in alle eeuwigheid, de tweede Adam, die van zonde, duivel en dood redt. Hij zal zijn parousie houden.

Voor dat de keizer zijn glorieuze intocht hield, kondigden herauten dagen tevoren zijn komst aan. Dan kon de bevolking alles gereed maken om hem feestelijk in te halen. En wanneer de keizer kwam, werd hij voorafgegaan door trompetters, die zijn komst aankondigden.

Zo heeft de Here Jezus zijn boden, de predikers van zijn Evangelie, vele dagen voor zijn parousie uitgezonden. Zij verkondigen de blijde boodschap, dat de grote, beloofde wereldverlosser gekomen is. Hij verlost niet alleen van oorlog en armoede. Hij dringt tot de wortel van alle nood door. Hij bevrijdt van de zonde, de toorn Gods en de duivel. Hij redt door zijn verzoening. In, door en met Hem is het Koninkrijk Gods gekomen. Hij heeft de dood overwonnen en is ten hemel opgenomen. Straks zal Hij wederkomen om deze aarde in bezit te nemen. Zij is nu al van Hem. Maar straks zal Hij zelf verschijnen en zijn glorieuze intocht houden en de heerlijkheid van zijn Koninkrijk zal heel de schepping vervullen.

Opstanding.

Wanneer die dag aanbreekt, zal de aartsengel luide roepen en de bazuinen zullen klinken: Hier is de Heer der wereld. Dan zullen de gestorven gelovigen het eerst worden opgewekt. Dat zal een geweldig moment in de geschiedenis zijn. Alle gelovigen zullen weer uit het stof opstaan. De gelovigen, die wij uit de H. Schrift kennen: Adam en Eva, Noach, Abraham, Mozes, David, de profeten; de gelovigen die wij uit de kerkgeschiedenis kennen: Augustinus, Luther, Calvijn, de Cock, Kuyper, Janse en Schilder; onze voorouders, onze kinderen en onze vrienden, die overleden zijn. Uit de kerkhoven, uit de zeeën en uit de ruïnes van lang vergeten plaatsen zullen Gods kinderen opstaan. Wat een dag! De tijd is vol. De parousie van koning Jezus is er.

En wanneer de gestorvenen opgewekt zijn, zullen de gelovigen, die nog leven, in een ogenblik veranderd worden en aan het verheerlijkt lichaam van Christus gelijkvormig worden, Fil. 3 : 21 en met de opgestane gelovigen in een oogwenk weggevoerd worden de Here tegemoet. Alle reeds gestorven gelovigen, die dan opgewekt zijn en alle kinderen Gods, die dan nog in leven zijn, een schare, die niemand tellen kan, heel Gods verlore volk van alle tijden, zal dan juichend en stralend de Here tegemoet gaan in de lucht om Hem in te halen.

Zoals de keizer, die de stad Rome naderde, door de burgers juichend werd ingehaald, zo zal heel Gods gemeente van alle eeuwen de Christus eren door Hem tegemoet te gaan in de lucht. En zo zal de Christus, omringd door zijn gemeente, op aarde komen om de Antichrist te vernietigen en het Koninkrijk Gods op aarde ten volle en volkomen te brengen.

Altoos bij Christus.

Dan zullen zij samen altoos bij de Here zijn. Eén met Hem in gemeenschap, liefde, aanbidding en dienst.

Soms gaan onze gedachten uit naar onze doden. In stille ogenblikken. Als wij de Schrift lezen, als wij in de kerk naar het Woord van God luisteren, in een gesprek, als wij 's nachts niet kunnen slapen. Hun aardse tent is afgebroken. Zij zijn ontkleed, 2 Kor. 5. Wij hebben hen in de aarde gelegd. En zij zijn bij de Here. Hoe? Dat weten wij niet. Dat valt buiten de dimensies van ons verstaan. Maar zij zijn bij de Here. Die in Christus Jezus zijn, worden nooit van zijn gemeenschap gescheiden. Zij hebben eeuwig leven. Maar zij verlangen overkleed te worden, 2 Kor. 5. Straks komt de Here Jezus en Hij wekt hen in heerlijkheid op. En wij zullen, als wij dan nog leven, met hen de Here inhalen.

Wat zal dat geweldig zijn. Wij zullen de Here Jezus mogen inhalen, Hem, die vroeger op deze aarde gewandeld en gepredikt heeft. Die gestorven is en opgestaan. Die wij ook kennen. Die wij, zonder Hem gezien te hebben, lief hebben, 1 Petr. 1 : 8. Tot wie wij elke dag bidden. Die onze ogen geopend heeft voor zijn erbarmen over ons. Wij zullen Hem zien en juichend inhalen op deze aarde, waar wij wonen. Hij komt, Hij komt, onze grote en heerlijke koning, om de wereld te richten en Gods schepping te verlossen van duivel, zonde en ellende.

En 't vrome volk in Hem verheugd, zal huppelen van zielevreugd, daar zij hun wens verkrijgen. Zij zullen altoos bij de Here zijn in een gereinigde en verheerlijkte schepping in aanbidding, dank en dienst. Amen, zegt mijn ziel!

Oegstgeest. R. Brands.

Kerk en Wereld

VI

Vrije slaven

Er was in de oude kerk een bijzondere categorie gelovigen kerkleden, welke op een zeer bijzondere manier met „de wereld” in aanraking kwam.

We bedoelen de slaven.

Slaven waren naar lichaam en ziel het eigendom van hun heren. Ze waren op de meest volstrekte manier aan hun wil onderworpen. Wanneer nu deze heren heidenen waren, en dat was meestal het geval, dan kwamen die christenslaven op een zeer intensieve wijze met „de wereld” in aanraking. Ze leefden daarin dag en nacht. En hun leven in „de wereld” was meestal onzegbaar hard en vernederend. Om maar één ding, bij lange na niet het belangrijkste en ergste, te noemen: van enige zondagsrust of zondagsviering was voor hen geen sprake. Als ze de samenkomsten van de gemeenten wilden bezoeken moesten die vóór zonsopgang of ná zonsopgang worden gehouden. En dat geschiedde dan ook.

* * *

Juist bij het begin van onze jaartelling stond de slavernij in de grieks-romeinse wereld in volle „bloei”. Ten gevolge van de lange reeks oorlogen, welke eerst de grieken en later de romeinen met de barbaren hadden gevoerd, waren er miljoenen slaven in het romeinse wereldrijk gekomen. Alle krijsgesvangenen, welke in die oorlogen waren gemaakt, ja soms gehele overwonnen stammen en volken, werden door de overwinnaars uit hun woonplaatsen weggesleept en in slavernij gevoerd. De legers van de romeinen werden stevast gevolgd door slavenhandelaars, die de gemaakte krijsgesvangenen van de bevelhebbers opkochten. Alleen reeds tijdens zijn veldtochten in Gallië leverde Caesar ongeveer een miljoen slaven aan deze mensenhandelaars. Gewonden en zwakken werden meedogenloos aan hun lot overgelaten. De sterken werden in lange kolonnes geboid naar de slavenmarkten gevoerd. Het is bekend dat op één daarvan, die welke gehouden werd op het eiland Delos, meermalen op één dag tien duizend slaven werden verhandeld. In Rome woonden in die dagen volgens een schatting 600 duizend burgers en 900 duizend slaven. In andere steden was het percentage slaven nog hoger. Deiszmann zegt ergens dat, volgens betrouwbare opgaven, in Korinthe van de ongeveer 130 duizend inwoners slechts 5 à 8000 vrije burgers waren. Met dit feit voor ogen krijgt Paulus' woord aan de korinthische christenen, nl. dat zij toen ze werden geroepen niet vele wijzen naar het vlees, niet vele machtigen, niet velen van hoge afkomst waren, wel een sterk en bijzonder accent.

* * *

Heel de economie van het romeinse keizerrijk was gebaseerd op de slavernij. In de fabrieken werkten uitsluitend slaven. Een fabrikant had in die tijd geen werklieden die in loondienst stonden. Neen, hij kocht ze, ze waren zijn slaven. En evenzo werden de landerijen van de romeinen uitsluitend door slaven bewerkt. Vrije burgers werkten niet. Die bemoeiden zich alleen met de politiek. Zo was het eeuwenlang in Griekenland geweest. Zo werd het later ook in Rome.

Het lot van deze slaven is ontzettend geweest. Zeker er waren ook nog wel goede heren. En er kwamen in later tijd ook wel enkele wettelijke bepalingen, die de slaven tegen het allerergste moesten beschermen. Maar dat betekende slechts een zeer geringe verzachting van de grote verschrikking. Het typerende van een slaaf was namelijk, dat hij volkomen rechteloos was. Zijn meester kon met hem doen wat hij wildc. Een slaaf was geen volwaardig mens, geen persoon. Hij was een stuk gereedschap, hij behoorde bij de inventaris van huis, boerderij, fabriek. Een rijk man, zo kan men in de literatuur van die dagen lezen, bezit dood gereedschap, geluidgevend gereedschap — zijn beesten — en sprekend gereedschap — de slaven. Zoals we zeiden: het is niet te zeggen welk een zee van onbeschrijfelijk leed de slavernij in de grieks-romeinse wereld over miljoenen heeft gebracht. Mommsen verzekert dat het totaal van het lijden der neger-slaven slechts een druppel was in vergelijking met wat de slaven in de romeinse wereld hebben moeten

verduren. Vooral het lot der slavinnen was erger dan iemand zich voorstellen kan.

* * *

Toen het evangelie in de grieks-romeinse wereld gepredikt werd zijn vooral zeer veel slaven en slavinnen tot het geloof gekomen.

Wat zal dat evangelie van de verlossing door Christus en van de vrijheid in Hem, die zelf slaaf geworden was om de mensen te redden, hen buitengewoon hebben gegrepen!

Maar — onmiddellijk nadat slaven christen werden kwam de vraag op: Hoe moeten zij nu verder leven? Moeten zij hun harde lot zonder meer blijven dragen? Moet de christelijke gemeente nu soms alles op alles zetten om de slaven die tot haar behoren vrij te kopen? Moeten nu in ieder geval de slaven-bezitters die christen werden, hun slaven niet vrij laten? En is het nu niet de plicht van de kerk een machtige aktie te ontketenen ter afschaffing van de slavernij?

Van dit alles vinden we in de bijbel niets.

Als gij als slaaf van Christus geroepen zijt, zo schrijft Paulus in 1 Kor. VII, bekommer u daar niet over, laat u dat niet verdrieten. Hecht er niet zo veel gewicht aan dat ge een slaaf zijt en blijft. Gij zijt immers ondanks uw slaaf-zijn koningskinderen. Ge zijt in Christus zelfs heer over alle machten der wereld. En ge zijt tot vrijheid geroepen en staat daarin: ook zonder dat beetje „zelfbeschikking” en „burgerlijke vrijheid”, welke de „vrije” mensen in deze wereld bezitten. De rechten en vrijheden van „vrije burgers” zijn geen voorbereiding en ook geen voorwaarde voor het in Christus overwinnen van de wereld en het heersen over haar. Verdraag daarom geduldig uw slaaf-zijn. Leef in de vrede, de vreugde, de vrijheid van Christus. En laat u die niet ontnemen door het ontevreden en verbitterd mokken en tobben over uw slavernij. Voor God en zijn Christus zijt ge in geen enkel opzicht minder dan de „vrijen”. En ge zijt dat ook niet in de gemeenschap der heiligen. Ge zit naast de „vrijen”, als hun gelijken, aan de tafel des Heren. Ge geeft aan hen en ontvangt van hen de kus der gemeenschap. God geeft ook u van zijn bijzondere gaven. En Hij roept ook u, niet minder dan de „heren”, tot de ambtelijke dienst in zijn huis. Ge zijt ondanks uw slaaf-zijn een vrijgelatene van de Here. Ge hebt de hoogste vrijheid: het vrij zijn van zonde, dood en duivel, van alle machten van deze wereld. In de gemeenschap waarin Christus „heren” en „slaven” opneemt heeft het verschil tussen „heer” en „slaaf” niet meer dan een zeer betrekkelijke betekenis en waarde. Dat onderscheid hoort bovendien tot de gedaante, de orde van deze wereld, welke evenwel onherroepelijk voorbijgaat.

* * *

Wanneer Paulus dit alles predikt, moet men hem niet misverstaan.

Paulus denkt er niet aan de slavernij te verheerlijken of te canoniseren! Paulus heeft nooit geprobeerd het schreeuwende onrecht, de velerlei ellende, de schrijnende nood van deze wereld weg te theologiseren of te maskeren met vroom gepraat over berusting, gelatenheid, kruisdragen enz. Neen, Paulus noemt ellende ellende, en onrecht onrecht, en slavernij slavernij. Hij heeft de gruwelijkheid van dat alles zelfs dieper ervaren en pijnlijker doorleefd dan anderen, juist omdat hij een echt discipel, een trouw apostel van Jezus Christus was.

Neen, zijn betrekkelijke onverschilligheid ten opzichte van de slavernij komt niet voort uit een gebrek aan meeleven en meelijden met deze paria's der toenmalige maatschappij. Die heeft andere wortels. Zij vindt haar grond in Paulus' geloof in de verlossende daad van onze Heiland welke de mensen op volkomen gelijke wijze geldt, — onverschillig of ze armen of rijken, grieken of barbaren, vrijen of slaven zijn. Die verlossende daad in de Heiland krijgt namelijk voor ieder mens afzonderlijk haar betekenis en haar effect in de konkrete situatie, in de onderscheidene betrekkingen, waarin hij op deze aarde staat en leeft. Daarin bedrijft de mens zijn zonden. Daarin móet en mág hij nu ook leven uit de verlossing die in Jezus Christus is. Het doel van Christus' verlossende daad is vóór alles dit, dat iedere verlorene precies op die plaats en in die verbanden waarin hij tevoren leefde. Daarom is de allereerste en voornaamste taak van de christen-slaven dat ze juist als slaaf,

UIT DE INHOUD

Christus blij ingehaald door levenden en doden	R. B.
Kerk en Wereld (VI)	C. V.
Het raadsel van Assen (I)	B. J. F. S.
Geen troostprijs, maar de Enige Troost (II, Slot)	H. J. S.
Verzen van Voeten (II, Slot)	L. V.
Inzake het Bijbels mens-beeld (I)	B. J.
Persschouw	C. V.
Kerknieuws	
Naar een eigen tehuis	

dat wil zeggen: in hun verhouding tot hun heren „voor de Here” leven.

* * *

Zo is dus de eerste roeping van de slaven op de plaats waar ze reeds tevoren waren de Here Jezus lief te hebben, te dienen, te volgen. Ook in dat opzicht zijn ze al weer geheel gelijk aan alle anderen die christen werden. Want die ontvangen precies dezelfde opdracht.

Dit vooropgesteld is het Paulus evenwel allesbehalve onverschillig of de slaven slaaf blijven. Dat blijkt wel duidelijk als hij tot de slaven zegt: Als ge vrij kunt worden grijp dan die kans met beide handen aan.

Paulus' vermaan tot de christenen om te blijven wát ze te voren waren en wáár ze te voren waren is namelijk nooit een „wet”, waaraan alle betrokkenen móeten gehoorzamen. Paulus beveelt niemand te trouwen, hij beveelt evenmin iemand ongetrouwd te blijven. Hij beveelt geen enkele weduwe in de weduwenstaat te volharden. Maar hij ordonneert ze ook niet zich opnieuw aan een man te binden. Hij beveelt zelfs niet een eenmaal gesloten huwelijk onder alle omstandigheden voort te zetten. En zo beveelt Paulus evenmin aan de slaven altijd slaaf te blijven. Nog eens: Paulus geeft ten aanzien van al deze situaties en mogelijkheden geen „wet”.

Voorop blijft evenwel staan, dat óók de slaven moeten beginnen dáár waar ze waren en zó als ze waren hun Meester te dienen met een volvaardig gemoed, zonder te morren over de staat waarin ze naar Gods voorzienig bestel zijn gekomen.

Op deze wijze werden nu de slaven vermaand hun ontzaglijke taak in „deze wereld” te verrichten. Zo werden ze opgeroepen om ook voor hun deel en op hun plaats het licht der wereld, het zout der aarde te zijn.

Slaven, zo schrijft Paulus in Ef. 6 : 5, weest uw heren naar het vlees gehoorzaam met vreze en beven, in eenvoud uws harten, als aan Christus, niet met ogendienst, als mensenbehagers, maar door als slaven van Christus de wil Gods van harte te doen, en bereidwillig dienstbaar te zijn als aan de Here en niet de mensen. Gij weet immers, dat een ieder, hetzij slaaf, hetzij vrije, al het goede, dat hij gedaan heeft, van de Here zal terugontvangen. (Vgl. Kol. 3 : 32, 1 Tim. 6 : 1, 1 Petr. 2 : 18).

En de slaven moeten zo de Here dienen vooral met het oog op de wereld. Dat wil in de eerste plaats zeggen: met het oog op hun meesters. Zij moeten juist als slaaf ten opzichte van hun heren leesbare brieven van de Heiland zijn. Zij moeten door heel hun optreden ook en vooral hun heren lokken tot de Heiland. Allen die onder het slavenjuk zijn, zo schrijft Paulus aan Timotheus, moeten hun meesters alle eer waardig achten, **opdat de naam Gods en de leer geen smaad lijden!** (6 : 1). De slaven, zo instrueert Paulus zijn medearbeider Titus, moeten hun meesters onderdanig zijn in alles, het hun naar de zin maken zonder tegenspraak, of oneerlijkheid, maar alle goede trouw bewijzen, **om de leer van God, onze Heiland in alles tot sieraad te strekken**, d.w.z. in alles aantrekkelijk te maken.

Zo schreef Paulus over en aan de slaven. En ook de slaven hebben dikwijls op aangrijpende wijze in hun hard en bitter leven de gestalte van Christus vertoond. Voor wie was dat moeilijker dan voor hèn? Maar levende uit de Heiland hebben ze heel dikwijls „de wereld” overwonnen en haar gewonnen voor Jezus Christus — vooral ook door hun onbevreesd de marteldood tegemoet gaan terwille van hun Meester.

C. V.

Het raadsel van Assen¹⁾

I

Wij zijn heden samengekomen om als teurgestelden inzake het besluit „Samenspreking” van de Synode te Assen ons te bezinnen op wat ons nu te doen staat. Nu ben ik van mening, dat onze bezinning hierover dan allende de rechte koers inslaat als wij ons vanmiddag voor alle bezig houden met wat ik wil noemen: „Het Raadsel van Assen”.

Laat ik beginnen met te verklaren waarop ik hier doel. Gedurende gediscussieerd over de zaak der samenspreking met de Synodaal-Gereformeerde Kerken. Felle voor- en tegenstanders zijn daarbij openbaar geworden. Maar hoe gevarieerd de discussie ook was, telkens kwam daarbij één belangrijk punt naar voren, nl. dat het besluit tot terzijdestelling van de Vervangingsformule naar zijn letterlijke tekst verschillend werd geïnterpreteerd. De een meende dat via de staart van het besluit de Synodale verbondsleer toch bindend bleef opgelegd. Een meende dat zulks geenszins het geval behoefde te zijn. Een derde was van oordeel, dat hier een legitieme confessionele grensafbakening werd gegeven in overigens minder gelukkige bewoordingen. In de onderlinge discussies kon men als lezers van het besluit hierover niet tot eenstemmigheid komen.

Intussen, niet allerlei kerkelijke woordvoerders en scribenten waren de instanties, die allereerst beslissend met het voorstel van de Synode van Utrecht tot samenspreking te maken kregen. De meeste vergadering onzer kerken, ofwel de Generale Synode diende zich als geadresseerde hierover officieel uit te laten.

Nu mag men van een kerkelijke vergadering wijsheid verwachten. Hoezeer daar ook een resonans te verwachten is van de vrij gevoerde discussies binnen de kerkelijke ruimte, men draagt daar toch een geheel eigen kerkelijke verantwoordelijkheid. Waarbij men de gemeenschap der kerken waarlijk heeft te dienen.

Het had dan ook m.i. als de eerste en gelijk minste kerkelijke wijsheid ter Synode moeten gelden, terzake van dit interpretatie-verschil over de terzijdestelling van de Vervangingsformule, een dusdanige opheldering te verschaffen, die eens en voor goed aan alle twijfel over de juiste lezing van dit besluit een einde maakte. Zulks te meer, waar het interpretatie-verschil zich ook ter Synode zelf voordeed bij monde van Ds van der Stoel. Als nu lezers van een besluit niet eenstemmig kunnen worden over de bedoeling ervan, ligt het voor de hand aan de opstellers van dit besluit een nadere toelichting te vragen. Om in deze weg een eenstemmig verstande besluit te krijgen. Zodat men de interpretatie van een gelijk geïnterpreteerde tekst een waarderingsoordeel kan plaatsvinden. Of dit waarderingsoordeel dan eenstemmig uitvalt is een tweede.

En hier nu raak ik wat ik zojuist „Het Raadsel van Assen” noemde. Het heeft de Synode te Assen m.i. in haar bovengenoemde kerkelijke wijsheid ontbroken.

Inplaats van voor alles te streven naar een door de opstellers van het besluit voor allen duidelijk gemaakte tekst, heeft men voor alles geijverd om zich eenparig aan één interpretatie van de lezers te binden. En mede op basis daarvan heeft men er naar gestreefd eenstemmig negatief het synodale voorstel te waarderen. Zo hebben we het meegemaakt, dat geen deputaten ter toelichting werden ontvangen, maar dat we wel met een Synodebesluit zitten, dat spreekt van opnieuw een binding, die niet naar het Woord en de belijding van de Synodaal-Gereformeerde Kerken. Terwijl daarbij de verbond en belofte van 1944 van Synodale zijde zou zijn gehandhaafd. En daarmee heeft men kerkelijk gezien een onverantwoordde spanning onder de vrede al op dit punt geschapen. Inplaats van de vrede van deze kerken te dienen, heeft de Synode door dit besluit de bestaande sfeer der gespannen onzekerheid die nadrukkelijk om een oplossing vroeg, tot een kerkelijke crisissituatie opgevoerd. Op gezag van de Synode moeten we

aannemen, dat er aan Synodaal-Gereformeerde zijde niets veranderd is, Terwijl we vroeger terzake van de confessionele binding konden wijzen op een echte leeruitspraak, met brede toelichtingen, moeten we nu op Synodegezag van binding gaan spreken op grond van nauwelijks vier regels schrift in een staart van een besluit, dat zelf verklaart te binden. En dit acht ik nu het benauwende raadsel van Assen: hoe heeft men zo onverantwoord ten opzichte van de vrede in onze eigen kerken kunnen handelen?

Zo kom ik dan tot wat ik vanmiddag eigenlijk wil gaan zeggen. Het gaat mij er nl. niet om thans uitvoerig het Synodebesluit zake-lijk te analyseren. Het gaat mij erom, dat dit besluit vanuit een bepaalde geestelijke instelling moet zijn tot standgekomen, die onder andere tot het genoemde gemis aan kerkelijke wijsheid heeft geleid. Wij zijn er niet mee klaar om dit besluit af te wijzen, terwijl we zake-lijk een ander besluit gereed zouden hebben in onze portefeuilles. De bepaalde geestelijke instelling tegenover het kerkelijke conflict van 1944, die in de discussies ter Synode openbaar werd en in zeer gedrongen vorm in het Synodebesluit een officiële expressie kreeg, moet voor alles onze aandacht hebben. Het gaat over de vraag: waarvan is dit Synodebesluit eigenlijk een exponent, als het op een cardinaal punt zo weinig eigen kerkelijke vrede vermag te dienen?

Dan menen we te moeten stellen, dat dit Synodebesluit ons tot ons aller schaamte voorhoudt, dat wij in de lijdensbeproeving van de Vrijmaking bezweken zijn. En dat moge ik als centraal punt ter verklaring van het raadsel van Assen in uw midden neerleggen.

In de Vrijmaking van 1944 en latere jaren hebben we immers voor een gewetensovertuiging inzake de aard van het kerk-van-Jezus-Christus-zijn enig lijdend moeten verduren. Die gewetensovertuiging gold centraal twee zaken. We waren en zijn er van overtuigd, dat in de kerk van Christus met betrekking tot de leer alleen maar gebonden mag worden aan de duidelijk geopenbaarde Evangeliewaarheid. En dat zo allerlei theologische speculaties, hoezeer ook verbreed in de kerkelijke ruimte, nimmer de kerkelijke leer-ruimte mogen inperken. Toen daar ook in 1942 een leeruitspraak werd gedaan over het houden van de kinderen der gelovigen voor wedergeboren, die al te zeer een eenzijdige theologische vulling kreeg, hebben velen om des gewetenswille hier nee te zeggen moeten. Juist omdat we deze leeruitspraak moesten uiteenzetten en aanhoren tegen een bepaalde theologische achtergrond. In ons neen daartegenover droegen wij een positief getuigenis, nl. dit: maak van de leergrenzen der kerk geen theologische meningsgrenzen. Anders zal de kerk van Jezus Christus in duizend stukjes uiteen vallen. Want elke theoloog kan dan wel zijn eigen kerkje er op na gaan houden. En we gaan elkaar kerkelijk verbijten en vereten over theologische geschillen, terwijl we in geloofskennis één zijn. Zo droegen wij in ons verzet tegen de leeruitspraak van 1944 een Evangelische overtuiging uit inzake het kerk-zijn van de gemeente van Christus.

Alleen maar, het uitdragen van deze overtuiging dreigde toen pijn en moeite mee te zullen brengen, nl. het lijden van schorsingen door predikanten als kettters.

In die benauwenis hebben we toen gegrepen naar een laatste redmiddel alvorens een schrikkelijke scheur het verband van Gereformeerde Kerken zou treffen. We grepen naar artikel 31 van onze kerkenordening. Daarin zagen wij de mogelijkheid gegeven om met behoud van conscientievrijheid en vrije uiting van gevoelen de zaak nog binnen het kerkverband te brengen. Dat artikel 31 vonden en vonden we nog een Evangelisch principe. Want het schept de mogelijkheid in conscientienood toch samen als broeders in onderwerp aan Gods Woord alleen uit een geslacht te komen en tot eenparigheid van gevoelen te geraken.

Intussen zagen we hoe onze greep naar dit redmiddel vanuit artikel 31 niet werd getolereerd. Een feitelijke onderwerping aan de leeruitspraak werd gevraagd. Waarbij vrije

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerf, Amsterdam
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kimpem
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging

„Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningsmeester van de

Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2,
Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

meningsuiting gedurende de tijd dat een bezwaarde met de kerkelijke leergezagsinstantie binnen het kerkverband, nl. de Synode, tot overeenstemming trachtte te komen, niet werd aanvaard. En trachtte te komen, niet tegenover de Synode staande gevoelen door haar onmiddellijk als ernstige ketterij moest worden gequalificeerd, waaraan naar de dienende verantwoordelijkheid in deze van de Synode geen enkele gemeente binnen het kerkverband mocht worden overgegeven. Maar dit alles alleen op grond van een louter formeel gehanteerd Synodaal kerkelijk leer-gezag. Toen hebben we weer neen gezegd. Ook in dit neen droegen we een positief getuigenis uit inzake het kerk van Jezus Christus zijn. Nl.: dat men tot de uiterste geduldsoefening jegens elkander heeft te gaan binnen de kerk aler er binnen die kerk definitieve breuken vallen. Dat was de tweede zaak die onze gewetensovertuiging in 1944 gold.

Evenwel, ook dit neen en deze overtuiging werden bedreigd toen met pijn. Nl. met schorsingen van predikanten als scheurmakers.

Niettemin is het gebeurd, dat talloze predikanten terwille van hun Evangelisch zicht op het kerk-van-Jezus-Christus-zijn, niet voor het dreigend lijden zijn bezweken. Met de smaad van schorsing als ketter of scheurmaker op zich zijn ze in Nederland blijven staan voor hun beginsel. Ja hebben zij voor een bepaald Evangelisch aspect van het kerk-zijn lijden willen verduren. Terwijl voorts duizenden met hen zich schaarden achter de Evangelische beginselen, waarvoor deze predikanten opkwamen. En zo is er in en door de Vrijmaking een historische gebeurtenis een bepaalde Evangelische boodschap over de aard van het kerk-van-Christus-zijn publiek in den lande verkondigd. Vanwege haar Evangelische geaardheid was deze boodschap universeel gericht en klonk te tot alle kerkelijke adressen in Nederland. En ze klonk er met de kracht van het lijden dat men er voor over had. Het was Evangelie des Koninkrijks dat uitgedragen werd. Dat echter altijd Evangelie des kruises is. En waarvan een aantal dienaren van dat Evangelie in 1944 het bewijs in zichzelf moesten gaan dragen. Verwaardigd met degenen, die zich met hen solidair maakten, niet alleen in het Evangelie te geloven, maar er ook voor te lijden. Theologia Crucis!

Wie nu in de dagen van 1944 heeft meegeleefd, weet hoe de boodschap der Vrijmaking metterdaad in bepaalde kerkelijke huizen veelal een open oog voor de oecumenische inzet der Vrijmaking. Christelijk Gereformeerden verheugden zich over wat feitelijk de inhoud der Vrijmaking was. Ja tot in Rooms-Katholieke kringen toe sprak de

Vrijmaking aan. Niet vanwege het vele verkeerde waarmee de actie der Vrijmaking zeker vermengd was. Maar wegens haar Evangelische spits, die door het Protestantse deel en wegens haar historisch-reformato-ri- sch karakter, die door het Katholieke deel onzer natie werd onderkend.

Zo stonden we dan als Vrijgemaakten na 1944. Onder Gods leiding gebracht in een historische situatie van lijden voor enkele Evangelische waarheden. En nu was er voor ons maar één ding te doen: rustig af te wachten wat God met de door ons uitgedragen boodschap in de historische daad der Vrijmaking zou doen in kerkelijk Nederland. Dat betekende eensdeels Christelijk en Godzalig er van blijven spreken om welke Evangelische aspecten het ons ging. Zulks alles zonder haat, nijd en bitterheid. En anderzijds vooral in de opbouw van eigen kerkelijk leven de wijsheid van de Vrijmakingsbegin-

selen laten rechtvaardigen door haar werken. Daarbij mocht vooral niet het beginsel der Vrijmaking overtrokken worden. Maar moest vooral het vele, dat men met de vroegere kerkgemeenschap gemeen had benadrukt worden. Opdat mede het appellerende motief, dat de verscheurdheid een breuk onder broeders gold, een krachtige stimulans mocht zijn om zich aan de andere kant eens ernstig te bezinnen op wat men gedaan had.

Ziet, dat had de weg moeten zijn van de Vrijgemaakten van 1944.

(Wordt vervolgd).

B. J. F. Schoep.

1) Het onderstaande vormt met een enkele correctie en uitbreiding ter verduidelijking de tekst van de rede, die ondergetekende heeft gehouden in een bijeenkomst van teleurgestelden inzake het besluit „Samenspreking” van de Synode te Assen op 10 juni 1961 te Zwolle.

Geen troostprijs, maar de Enige Troost

II *) (Slot)

Aldus is het contrast scherp, wanneer eenmaal God ons Zijn geheim heeft geopenbaard, het mysterie ontsluit, Zijn raad heeft onthuld in de Zoon Zijner liefde. En dit contrast willen wij 'gelovig en blij' onderkennen om Anno Domini 1961 gelovig en blij een cursus aan te nemen. Want dat epos mag oud zijn, het is actueel als de dag. En dan zwijg ik nog van de moderne angstpsychose in het algemeen, de schrik die de huidige cultuur en kunst doortrekt en juist als modeverschijnsel ook weer haar karakter van heuse schrik verliest; al merken we wel op, dat die paar regels wanhoopskreet van Gilgamesj ons echter voorkomen dan menig would-be-gedicht over de angst en het niets. Doch daarvan nu niet meer. Wanneer ik dat oude epos met zijn klacht op het eind 'actueel' noem, denk ik aan drie concentrische cirkels, waarvan het middelpunt is de plaats waar wij ons vandaag bevinden, een middelpunt waar voor de kreet: voor wie? voor wie het nut? veelszins reden wordt gevonden. De wijdeste kring: die der wereldgeschiedenis; de kring daarbinnen: die der kerkhistorie. En de nauwste: die van onze eigen studiegang.

De wereldgeschiedenis: hoe toont zij het beeld van het al maar grijpen naar en missen van de prijs, het wanhopig jagen alsnog naar de troostprijs en de schrik dat ook die troostprijs de mensheid nog ontgaat! Terwijl ik vanmiddag voltooid de voorbereiding voor hedenavond, werd in Uppsala begraven de midden in zijn arbeid omgekomen Dag Hammarskjöld; de omroeper van de radio-uitzending eindigde ongeveer met te zeggen: zo volbracht hij dan zijn laatste reis, keerde terug in zijn geboortegrond. Over de arbeid die deze knappe politicus verrichtte, oordelen wij nu niet; maar wel constateren wij hoezeer aan die begrafenis van vandaag verbonden is heel de contemporaine complexe wereldgeschiedenis. En toen de ook in zijn weemoed prachtige koraalzaak uit de kathedraal van Uppsala over de wereld klonk, werd de vraag levend: waar was en is het alles voor? Al dat ijveren der zg. verenigde naties, al die organisatie, al die arbitrage of wat het in feite ook was: ten nutte van wie? Als de man van wie vele volkeren — terecht of niet — heil verwachten, terugkeert in zijn geboortegrond, rijst dan niet de vraag: waartoe al die moeite? ten bate van wie hebben zijn hersens zich op de vrede gespannen, zijn hartebloed verspild? — En deze vermelding, aan de datum van vandaag zo gebonden, roept tegelijk voor ogen héél de situatie waarin we verkeren. We beleefden een tweede wereldoorlog, en toen: de bevrijding, d.w.z. de prijs leek behaald. Maar Europa blijkt en blijft verscheurd en het Westen wijkt terug voor de aardleeuw uit het Oosten; men valt op de troostprijs terug: als er dan maar een paar wegen naar Berlijn blijven, de stroohalm. Maar de vraag komt angstig dicht nabij: voor wie hebben we eigenlijk de oorlogsoffers gebracht? voor wie hebben de duizenden jongemannen hun hartebloed geofferd? Houden we voor onszelf nog enig nut over? Of is het voor dat serpent, de rode draak, die listige aardleeuw dat wij de vrijheid hebben heroverd?

En nauw daaraan verbonden is de kleinere kring van onze eigen volks- en koninkrijkshistorie en de geschiedenis van Gods kerk in deze landen en dit rijksgedebied. Nederlands-Indië werd bevrijd, maar werd het niet door de aardleeuw der revolutie van ons afgescheurd? Nieuw-Guinea bleef in rijkverband, maar wordt het niet onder de druk van het oosters reptiel en onder inspiratie van een kwalijke handelsgeest prijsgegeven aan die aardleeuw die ook verenigde naties maakt tot zijn instrument? Het evangelie brachten wij onder de heidenen, maar het ene terrein na het andere werd onbereikbaar en wat zal van het jonge werk in Nieuw-Guinea overblijven? En waarvoor is zoveel kostelijke zendingenergie verbruikt en zoveel synodetijd ook over zendingsmoeiten besteed? Voor wie het nut? Soemba verdeeld en onbereikbaar, Borneo zonder perspectief, was Nieuw-Guinea niet haast een troostprijs en zal ook daarmee de aardleeuw als zoete buit gaan strijken? En wat onze kerken betreft: rijst niet kwestie na kwestie? Kwam er in al deze jaren aan eigen politieke en culturele reformatiearbeid heus iets tot stand? Wat blijft er van het beetje over wanneer de muur-door-Berlijn wordt verlegd naar de zee langs deze kusten? Voor wie dat alles? Voor wie het nut van de vrijmaking en al onze inspanning? Zal niet de aardleeuw gaan strijken met de restanten van Calvinisme die toch al niet veel meer dan een troostprijs lijken na de Reformatie van vorige eeuwen? Voor wie, voor wie? Hebben wij ons kerkelijk hartebloed voor niets verspild?

En dan de allernauwste kring: onze studie en toekomst als theologen en aspirant-predikanten. Leveren die collegejaren heuse vrucht op? Gingen niet vaak studenten naar huis met de verzuchting: tot wiens nut hebben wij al die dictaten volgeschreven, met welk doel onze jonge energie gebruikt? En als de studie na jaren, jaren voltooid mag zijn: wat geven de kerken er dan praktisch om? Belijden zij practiserend de wereld van de dienst des Woords, het ambt van het herderschap als gaven van de grote Hogepriester of laten zij Zijn gaven ongebruikt? Aan wie komt tenslotte al die studie ten goede? En als de krachten ongebruikt worden gelaten — kandidaten niet worden beroepen —, lacht dan de Boze niet om zoveel verspilde energie zodat hij zeggen kan: voor mij, de aardleeuw, hebt gij een prestatie geleverd?

Is het beeld te somber? Maar waarom zouden wij minder eerlijk zijn dan in het oude epos Gilgamesj was — zolang het namelijk gaat om analyse van wat voor ogen is? Wie de enige troost practiserend wil belijden, moet weten waarin en waarover hij getroost moet worden. En dan kunnen wij ook pas recht moed vatten om het werk aan te vatten op deze datum, vrijdag 29 september 1961, een datum waarop in Zweden een wereldleider wordt begraven, waarop in Kampen een cursus wordt begonnen, een datum waarop hetgeen groot en klein heet in het oog der mensheid wel heel dicht bij elkander komt te liggen. Wij beginnen, en het Woord Gods zegt: 'gelovig en blij' zal dat zijn. Wetende dat uw inspanning, uw kopus, niet ijdel is in de Heere. Dat laatste vers van 1 Cor. 15 lijkt ook enigermate een aanhangsel bij het lange

hoofdstuk, dat apostolisch epos van de opstanding van Christus en de opstanding der doden, van het sterfelijke dat onsterfelijkheid aandoet en aan moet doen in Hem, die sliep de slaap des doods maar opstond tot onvergankelijk leven. Het lijkt een aanhangsel; de apostel, door de Geest gedreven, doet niet eens moeite om voor dat laatste vers een nieuwe spanning op te wekken zoals de compositie van het babylonische epos doet. Het is hiër ook niet nodig. Een troostprijs heeft dat wél nodig: een introductie die het surrogaat toch als iets heel geweldigs moetannonceren. Maar dat apostolische woord over onze inspanning die niet ijdel is in de Kyrios kan die literaire reclame ontberen. Want het is geen troostprijs maar het is de enige troost van de prijs die betaald is. Het is de enige troost zelf, dat nu het kleine groot wordt met Christus mee, dat elk nieuw dagbegin en elk nieuw jaarbegin groot bij God is wanneer het in het geloof verankerd ligt in dat begin van Pasen. Wie dat begin hééft, die wordt gegeven ook elk nieuw jaarbegin en elke nieuwe dagaanvang. Wie heeft die wordt gegeven en hij krijgt overvloed, ook in zijn studie, ook in zijn voortgaande worsteling met de kerk der reformatie, ook in zijn levensgang met de mensheid der verscheurde naties. Maar wie niet heeft, van die wordt genomen ook wat hij heeft. Wie niet heeft de enige troost waarvoor een Prijs betaald is, de troost die zelf bestaat in de Prijs die betaald is, van die wordt ook genomen de troostprijs waarmee hij zijn jeugd denkt nieuw te maken. Maar wie hééft de troost in de Kyrios-Triumfator, diens jeugd wordt vernieuwd als eens arends.

En dus weet hij het antwoord en krijgt hij het steeds weer practiserend te belijden: het is niet voor de 'aardleeuw', dat de verscheurde volkeren verder jagen; het is niet ten nutte van het serpent dat Christus' kerken reformerend en evangeliserend en organiserend vrolijk verder werken zolang het dag is, stand houdend op de laatste bruggehoofden die Gods kerk in deze wereld overgebleven lijken; het is niet ten bate van de draak, de oude slang die genaamd wordt duivel en satan, dat gij uw studie aanvangt of opnieuw begint, dat wij doceren en studeren, dictaten vullen, tentamens afleggen, titels verwerven, candidaten naar de ambtelijke bediening van de enige troost. Want de opstanding van Christus is het begin nu van héél deze historie. Dat het zo gaat in de wereldgeschiedenis als wij in adembenemend tempo beleven, heeft Hij voorzien; het hoort tot Zijn haast, het laatste bijbelboek heeft ons niet met illusies en troostprijsjes gepaaid als of het wel mee zou vallen, maar doen weten dat dit geschiedt nu HIJ het boek met de zeven zegelen ontsluit. En wat de kerk aangaat, Hij zelf stelde bij voorbaat de vraag: de Zoon des mensen, als Hij komt, zal Hij geloof vinden op de aarde?, en Hij liet het weten ook voor die strijd op de schijnbaar laatste bruggehoofden: wie getrouw is in het kleine, die is in het grote getrouw; wie vecht voor de laatste meter, vecht voor het ganse Rijksgedebied; en wie daar zal volharden tot het einde, die zal behouden worden en de glorie zien. Het is niet 'voor de aardleeuw', maar voor Hem die tot de goede en getrouwe dienstknecht zal zeggen: ga in in de vreugde uws Heeren. En dat geldt van uw studie, uw theologie die in gelovige binding aan de kerkelijke belijdenis van God recht wil leren spreken: uw dictaten en tentamens komen niet ten nutte aan het boos serpent, het beest uit de zee en het beest uit de aarde, maar zijn werkstukken van Hem die heet de wortel Davids en de Leeuw uit Juda's stam. Hij opent het boek met de zeven zegelen, en in dat boek staat geschreven de muur door Berlijn en de dood van Dag Hammarskjöld, het lot van Nieuw-Guinea en de lijst van uw colleges en tentamens, de agenda der Verenigde Volkeren en uw series lectionum.

En daarom, amici commilitones, is het geen vreemde overgang wanneer ik nu ten besluite aan dat laatste wat ik noemde nog een enkel apart woord wijd. Het lijkt weer een aanhangsel, maar het stond mij het meest direct voor de geest bij de keuze van mijn stof voor deze opening. Series lectionum — een afgesloten term, maar een die zijn zin opnieuw poogt te bewijzen ook daarin dat aan de series lectionum voor deze cursus allerlei bijzondere aandacht is besteed. U zijt er reeds veelszins mee bekend en de series werd reeds publiek. Zij is vrucht van allerlei beraad en overleg

in onze academische kring en kon na voorstel van de senaat de hartelijke goedkeuring van curatoren verkrijgen. Waarom al die moeite? Wel, omdat wij ervan uit willen gaan, 'gelovig en blij', dat de colleges niet worden gegeven 'ten bate van de aardleeuw', maar ten bate van het Koninkrijk van de Leeuw uit Juda's stam. Vandaar een nieuwe indeling van de series, die wil bevorderen dat de korte tijd, die ons wordt vergund, economisch wordt besteed. Want ook onze studie mag geen overhaasting kennen, doch moet wel zijn gedreven door de haast van Christus. Om dat te bereiken geschiedt voortaan iets dat ogenschijnlijk tegenstrijdig is. Volgens de oude indeling begon de studie na de propaedeuse met een complex van theologische colleges die veelszins alle drie volgende jaren omvatten. De nieuwe series beperkt en verplaatst een belangrijk deel dezer colleges naar het tweede en derde, het voorlaatste en laatste jaar dus, en geeft aan het eerste jaar na de propaedeuse een overwegend inleidend karakter. Het lijkt er misschien op, dat nu de studie vertraagd wordt, dat men pas in het tweede jaar na de propaedeuse toekomt aan datgene waaraan men tevoren direct volop beginnen kon. Nu mogen wij niet roemen, terwijl we ons aangorden, alsof we ons afgorden; het zal in de praktijk moeten blijken of iets dergelijks niet het gevolg zal zijn, zodat de studie verlamd wordt in plaats van verrijkt. Maar curatoren der Hogeschool zijn gul bereid de balans over die vraag pas over enige jaren op te maken wanneer gebleken zal zijn, of deze opzet metterdaad de studie bevordert en bekort. Want dat is immers het doel; de nieuwe opzet wordt gedragen door de overtuiging, dat de schijnbare vertraging een feitelijke bespoediging zal betekenen. Want juist het eerste jaar na de propaedeuse bleek zo dikwijls te leiden tot de verzuchting: wat deden we eigenlijk? we overzagen het terrein niet, we verdwaalden in het complex, aan wie kwam eigenlijk dat studiejaar ten goede, met welk nut hebben we dictaten vol geschreven? Welnu, we hebben gestreefd naar een differentiatie van de series over de diverse jaren waardoor aanstonds in het eerste jaar van de theologische afdeling de studie economisch wordt gericht op het vervolg. Daarbij worden maatregelen getroffen om te bevorderen dat de propaedeuse met goede inspanning gemeenlijk in een jaar tijd voltooid kan worden, en dat, wanneer dit onverhoopt in een enkel geval niet gelukken mocht, de betreffende student zonder persoonlijk tijdverlies eerst in het volgende cursusjaar de theologische colleges zal gaan volgen. Op deze wijze kan worden bereikt, wat vaak een onbereikbaar ideaal leek, dat eenzelfde groep studenten de cursus begint en voltooit, zodat ook op de colleges zelf meer efficiënt kan worden gearbeid. Voorts zijn afspraken gemaakt, volgens welke in de loop van en aan het einde van het eerste theologische jaar een aantal tentamina kunnen worden afgelegd, die tezamen een concreet program bieden direct na de propaedeuse; zodoende wordt het funeste 'vacuum' in dat eerste jaar voorkomen en de last van de latere jaren en van de studie thuis belangrijk verlicht. Hoogleraren bezinnen zich op verdere regelingen die bij deze nieuwe opzet kunnen aansluiten, ook wat de orde en samenhang der tentamens bevat. Daarover spreek ik nu niet en evenmin over verdere bijzonderheden van het nieuwe werkplan; dit moge veelszins voor zichzelf spreken, terwijl het voorts door de diverse docenten in hun komende colleges meer bijzonder zal worden toegelicht.

Daarbij voeg ik de volgende opmerkingen:

1. Uiteraard hangt het welslagen van deze nieuwe opzet af zowel van wat docenten als wat discipelen er in de praktijk mee zullen doen; voorzover ik mij thans tot de studenten richt, wil ik hen gaarne opwekken om uit de geboden mogelijkheden 'gelovig en blij' te halen wat er in zit: gij blijft het die, met welke indeling ook, hebt te studeren; het is daartoe dat wij ook met deze indeling gepoogd hebben uw studie te dienen.

2. Als rector spreek ik dank uit voor de goede samenwerking die m.b.t. de inrichting der studie tussen senaat en U, in het bijzonder een faculteitscommissie uit uw midden, mocht bestaan; ik heb met vreugde geconstateerd dat nu eens niet maar geklaagd werd, doch — ik meen: 'gelovig en blij' de moeilijkheden aanvallend — concreet werk werd gedaan en wederzijds mogelijk gemaakt.

3. Hoogleraren en Lectoren — het zij ten overvloede gezegd, maar blijkens de vaak aangetroffen schuchterheid toch niet overbodig — verklaren zich gaarne bereid ook in persoonlijk contact uw studiegang te bevorderen en de nodige adviezen te verstrekken; zeker nu aan uw en onze kant de weg conform de nieuwe opzet ook overnieuw moet worden afgetast, zal een openheid in het verkeer tussen U en ons niet kunnen ontbreken.

En nog eens, dan beroemen wij ons niet aan de morgen alsof de avond is gedaald. Integendeel, het geldt van elke nieuwe cursus en zeker van een nieuwe regeling dat men aan de ochtend niet weet wat de dag baren zal. Maar daarom juist sprak ik vanavond gelijk ik deed. Ik ga de zaak niet opschrijven, maar meen nuchter te blijven wanneer ik zeg: ook dit werk deden wij, en voorts, ons werk van de cursus beginnen wij aldus, wetende dat onze studie, in geen enkel jaar en voor geen enkel vak mag zijn 'voor de aardleeuw', maar is gekocht door een enige Hogepriester als Zijn bezit. Onze studie mag niet staan in het teken van troostprijes die we moeizaam in de wacht slepen, tentamentjes die tenslotte nog eens met pijn en moeite worden ondergaan; maar zij moet beheerst zijn door de enige troost in leven en sterven, de troost waarvoor uw Heer de prijs heeft betaald, de troost van de prijs zelf die uw Heiland verschafte.

Die troost maakt elk onderdeel gewichtig, maakt van elk onderdeel een stuk van de stad Gods die wordt gebouwd naar het gemaakt bestek. Gilgamesj' verhaal op de elfde tafel eindigt óók met de roem op zijn stad, Uruk. Ik heb in het voorgaande daarop even gewezen; nu aan het slot van deze toespraak moge ik enkele regels van die passage citeren.¹⁰⁾ Gilgamesj spreekt tot Ur-sjanabi, de schipper:

'Klim op, Ur-sjanabi, en wandel op de muur van Uruk, vors uit de onderbouw, bekijk het tichelwerk: of haar tichelwerk niet van baksteen is, en of haar grondslag niet gelegd hebben de zeven wijzen!' (vert. Böhl).

Als gij dat hoort, denkt ge onwillekeurig weer aan een psalm, Psalm 48: ga om haar heen, tel haar torens, geef acht op haar vestingen... en Psalm 122: Jeruzalem is wel gebouwd... Maar weer zeg ik, en nu ten besluite: die psalmen rusten op messiaanse beloften en behoren daarom tot de enige troost: Gilgamesj' roem aan het einde is veeler de laatste poging in dit verhaal om een troostprijs tot Prijs en Troost te verheffen, een laatste camouflage van het uiteindelijke demasqué. Want in dit epos — de twaalfde, toegevoegde, tafel nu terzijde gelaten — betekent deze lof aan het eind tegelijk, dat de held naar zijn begin is teruggekeerd. Die woorden over het roemruchte Uruk, zijn bouw en stenen, kwamen nl, reeds voor in het begin van de eerste tafel. En wanneer nu de elfde met deze eindigt en het verhaal daarmee 'rond' is, is de bedoeling stellig dat Gilgamesj nu toch nog op iets geweldig wijzen kan: die stād! In oud-oosters verband verstaan ligt daarin metterdaad toch weer een stuk 'onsterfelijkheid'; laat dan die mens sterven, de stad blijft, het bouwwerk houdt

stand en daarin leeft toch ook die mens nog weer voort: in het werk zijner handen, en in die zin: 'existentieel'!

Maar dié roem was er ook al aan het begin; gewonnen is er in de hele onderneming niets. En wie vandaag Uruk, Warka, kent als moeizaam uit de bodem opgegraven stad, weet ook wat er van die roem tenslotte overbleef. Dit bouwwerk zou niét rijzen naar het gelegd bestek! De roem was dan ook in feite niet meer dan een uit-vlucht en die vlucht uit de teleurstelling hield niet anders in dan dat de held op de oude basis wederkeert. Het slot is dus als het ware een derde, en laatste troostprijs, maar die laatste prijs is niets nieuws dat er ook al niet in de beginne van het epos was: wat is er, dat er niet al lang geweest is? welk nut heeft de held van al zijn zwoegen onder de zon?... ijdelheid der ijdelheden, die stad en die stenen en dat tichelwerk, het is al ijdelheid!

En daar mag dan tenslotte ook weer diametraal tegenover staan het evangelie van de stad Gods, die is wel saamgevoegd, gebouwd naar gequadreerd bestek om eeuwig nu te rijzen, Jeruzalem, Sion, de tempel waarvan gij stenen zijt, de gemeente Gods, en het Jeruzalem dat uit de hemel nederdaalt, de stad van de staat Gods, die stad die fundamenteel heeft, de stad die alleen wordt gezien in het geloof dat God haar Kunstenaar en Bouwheer is. Wie van het evangelie uitgaat, leert roemen van dié stād. Wie de enige troost gelooft, weet nu elk onderdeel gewichtig omdat het hoort tot dié bouw. De wereld-historie wordt vanwege die bouw geleid naar de laatste spanningen. De kerkgeschiedenis in het Koninkrijk der Nederlanden blijft door dit bestek beheerst. En uw studiegang heeft alleen daarin zijn uitgangspunt en bestemming. Want door het Wóórd wordt die stad gebouwd en dat Woord is nabij en brengt die verre stad vlak voor uw ogen. Dus wordt nu elk college, wordt elk tentamen een gewichtig onderdeel in de bouw en afbouw van dié stad; wij maken een series, een werkplan, maar alleen omdat we geloven dat God uw studie ordent naar Zijn gemaakt bestek. Dan draaien we niet in een cirkel rond, komen niet aan het eind terug bij het begin, zoeken niet de troost in het werk onzer handen, maar we hebben uitzicht: wie hééft de enige tróóst van het gemaakt bestek, die wordt gegeven de dagelijkse vertroosting, dat nu ook zijn simpele inspanning niet nutteloos is in de Heere. Het is niet 'voor de aardleeuw', maar voor Hem. Want hetzij dat wij leven, hetzij dat wij sterven, hetzij wij vacantie vieren hetzij wij de arbeid hervatten, hetzij wij een series ontwerpen, hetzij we ernaar arbeiden — wij zijn des Héren.

Ik heb gezegd.

* Dit gedeelte is het slot van de tekst van de toespraak, waarmee de rector der Theologische Hogeschool op 29 sept. l.l. de lessen van de cursus 1961/62 opende. Ter wille van de leesbaarheid van deze over twee nummers verdeelde tekst wordt thans het slot van I als begin van II herhaald.

¹⁰⁾ Bij het uitspreken van deze rede heb ik bij de voorafgaande korte aanduiding gelaten; hier geef ik de tekst in normale, iets vollediger, afsluiting.

Correctie. In noot 5, 6e r.v.o., bleef een originele zetfout onopgemerkt: 'akkadische' moet zijn: 'akkadische'.

Verzen van Voeten

II (Slot)

De technische kant van deze gedichten is nog niet belicht. Voeten schrijft, evenals hij in zijn beide voorgaande bundels deed, vrije verzen. In „De zon op mijn hand” kwamen echter nog enkele gedichten voor, die hij netjes had laten rijmen. Wat mij al bij andere hedendaagse dichters trof, merkte ik toen ook bij Voeten op: het rijm had geen functie, het werkte zelfs storend. Wat de verrassende beeldspraak tot stand had gebracht, deed het rijm gedeeltelijk weer te niet.

Voeten heeft niet alleen veel te danken aan de experimentelen, maar vooral ook aan grote moderne buitenlanders. Dit hoeft niemand af te schrikken, want wie een vers per se wil begrijpen kan hier terecht. Persoonlijk wil ik er graag van uit gaan, dat een gedicht desnoods helemaal niet aan je hersens hoeft te

appelleren. De kern van ieder goed gedicht doet dit zelfs nooit. In elk geval zal ieder die er van houdt zijn verstand te gebruiken, het met Voeten's werk wel goed kunnen vinden. Ik voor mij vind deze verzen in hun moderne jas heel wat gemakkelijker dan die van b.v. Jan Engelman. Een bewijs te meer, dat rijm, metrum en de hele over boord gezette poëtische etiquette niet altijd voor de verstaanbaarheid instaan. Bovendien is de woordkeus van Bert Voeten alleedaags en we verwachten ook niet anders, sinds de geijkte dichterlijke taal zijn privileges heeft verloren. „De laurier is het beu geworden poëtisch te zijn”, schreef de Spaanse dichter Garcia Lorca. Wim Kan zei het zo: „Vroeger was de maan een bleke godin: nu is zij een schietschijf”.

Naast een aantal zelfstandige gedichten (de beste!) en de cyclus „Het leven voor ogen”

bevat deze bundel een groot aantal reisgedichten, die Voeten uit Frankrijk heeft gehaald. Hierin kreeg hij volop gelegenheid zijn tekentalent te tonen, wat hij ook ijverig heeft gedaan. Sommige verzen zoals „Vissende jongen bij Cap Gris Nez” zijn wat te vlot geschetst, bovendien in te schriële lijntjes. Er staan echter ook zeer goede gedichten in deze reeks en vooral prachtige fragmenten. Voeten was o.a. in Normandië en constateerde, dat er van de invasie niet zo veel meer over was.

Onafzienbaar groen
ligt de oorlog begraven.

Klaver over de bloedende kou
de hete verminking.

Lachend rennen de rechte
wegen het land in.

Uitstekende regels, die hij elders aldus samenvat: „alle vlees is gras geworden”. Bovendien gaat Voeten hier op zijn hoofd staan: het lichamelijke verkeert in iets botanisch.

Het is vooral de beeldspraak die de gedichten uit „De tijd te lijf” waardevol maakt. In „Het leven voor ogen” (3) vinden we b.v. deze prachtige passage:

De ontroering is soms niet meer
dan een wimper, een neusvleugel groot.

Uit „Een dag” licht ik het volgende fragment:

gedachten waarin de tijd
— een helicoptère —
zoemende stil hing.

Een zeldzaam mooi beeld, dat nog in waarde stijgt, doordat Voeten niet het meer gangbare woord „helicopter” koos. De Franse aanduiding verlangt het zoemen met zichzelf.

De meeste verzen, die Voeten ons hier aanbiedt, zijn evenwichtig en gebonden aan zekere redelijke grenzen. Slechts zelden komen we een uitschieter tegen, zoals het vers „Seinedal”. Ik citeer enkele regels:

De nevel hangt als Absalom aan de
onnadenkend [takken
onuitputtelijk hard van zachtheid.
De stoot van de bumpers duurt uren.

Het licht uit de huizen komt kruiperig
[naar ons toe:
een sentimentele hond,
een jankende grafsteen,
likkend —
het is walglijk en troostend.

Voeten zet hier iets op het spel, zonder roekeloos te zijn. Het geheel lijkt me geslaagd, ook al zullen sommigen de jankende grafsteen verwerpelijk vinden. In een ander vers „Saint-Malo (intra muros)” lezen we over „een kathedraal van zelfrijzend bakmeel”. Dit beeld is mislukt, ook al is het interpretabel. „Zelfrijzend” suggereert gothiek en men behoeft niet al te scherpzinnig te zijn om van „bakmeel” op „baksteen” te komen. Hoe dan ook, in het versverband slaat het als een tang op een varken.

In het gedicht „Onherroepelijk” herinnert Voeten ons aan iets wat we al wisten: de eenheid van vorm en inhoud. Ik vind dit echter zo'n mooie demonstratie (die het verdient een schoolvoorbeeld te worden), dat ik het slot wil aanhalen. Voeten schrijft hier over het ouder worden van de mensen, die „uiteraard” weer lichamen heten:

Onherroepelijk zijn
de lichamen — bewegend,
zich in elkaar verwarrend,
overall gehuwd met
een warme pijn,
een bloot geluk —

Zij worden avond
voor zij het weten, donker
onder de sterren
koud
gescheiden
bijna voorbij.

De regels versmallen (de niet geciteerde beginregels zijn het langst!), de woorden komen alleen te staan, zoals de mensen zelf. De

structuur van dit vers doet denken aan het ontbladeren van een boom in de herfst.

„De tijd te lijf” besluit met een aantal gedichten, die een aanleiding geven nog iets te zeggen over Voetens talent als omsmelter van buitenlandse poëzie tot Nederlands werk. Bert Voeten behoort met b.v. Aafjes tot het dichtertype, dat een grote technische vaardigheid paart aan een ruggemerktekort. Iemand heeft eens gezegd, dat hun overvloed van talent hun in de weg zit om werkelijk grote poëzie te schrijven. Slechts weinigen zullen het eigen werk van Aafjes tot de hoogste klasse durven rekenen. De bewerkingen van oud-Egyptische poëzie die hij in „De blinde Harpenaar” gaf, gaan m.i. kwalitatief hier ver boven uit. Het is alsof zijn fabelachtige techniek pas in de persoonlijkheid van anderen een aequivalente partner kon vinden.

Voeten is bijna beroemd geworden door zijn vertalingen van klassieke (Shakespeare) en moderne (Fry) toneelliteratuur. Om iets te laten zien van zijn vertaaltalent laat ik hier de eerste strofe volgen van het vrij lange gedicht „Varenheuvel”. Zo heet bij Voeten het prachtige vers „Fernhill” van de geniale Dylan Thomas, die in 1953 onder tragische omstandigheden in New York overleed. Hij werd slechts 39 jaar oud.

Toen ik nu jong en onbezwaard was in de
appelgaard
Nabij het jubelend huis en blij om het
groen van het gras
En de besterde nachtlucht boven het dal,
Liet de tijd mij roepen en klom ik
Gouden in het glanspunt van zijn ogen,
En gevierd onder wagens was ik prins der
appelsteden
En andertijds liet ik bomen en bladeren
vorstelijk sieren
Met madeliefjes en gerst
Langs de rivieren van het neergewaaid licht.

Ter vergelijking schrijf ik dezelfde strofe

over in het origineel („Collected Poems”, blz. 159):

Now as I was young and easy under the
apple boughs
A bout the litting house and happy as the
grass was green,
The night above the dingle starry,
Time let me hail and climb
Golden in the heydays of his eyes,
And honoured among wagons I was prince
of the apple towns
And once below a time I lordly had the
trees and leaves
Trail with daisies and barley
Down the rivers of the wind fall light.

U ziet hoe goed Voeten de typische Thomas-sfeer weet op te roepen. Deze vertalingen zijn zeker interessant, maar het nut ervan lijkt me tamelijk dubieus. De meeste poëzielezers hebben voldoende kennis van de moderne talen om dichters als Thomas in het oorspronkelijk te kunnen lezen.

In „De tijd te lijf” komen echter een paar vertalingen naar David Rokeah voor, die mij qua functie heel wat belangrijker toeschijnen. Rokeah, een nog vrij jong Joods dichter, schrijft zijn verzen n.l. in het nieuw Hebreuws, dat slechts weinigen beheersen. Een van deze vertalingen, die Voeten in samenwerking met de auteur maakte, wil ik tot slot citeren:

Verzinkende straat
Regengezweept
vergljdt de straat naar de zee.
Een dwaalwind zoekt een schuilplaats bij
een zeil.
Een vissersboot
veegt de nachtschimmen van de oever.
Grenslichten in een hangmat van golven.
De straat
terwijl zij verzinkt
vist naar koralen.
Enschede. Luitzen Visser.

Inzake het Bijbels mens-beeld

De redactie verzocht mij een bespreking te geven van het geschrift van L. Roorda Phz. „Leven en sterven” (Uitg. Comité tot verspreiding van goedkope Geref. lectuur; bestellingen uitsluitend bij vooruitbetaling op giro-no 378481 t.n.v. Fr. de Vries, Hansweertsestraatweg 29, Hansweert, prijs f 2.25). Het lijkt mij het beste dit niet in een korte recensie te doen maar er iets breder over te handelen.

De brochure is gericht tegen het boek van Ds Telder: Sterven... en dan? waarvan prof. Jager een bespreking heeft gegeven in dit blad (21 oct. 1960), waarover prof. Popma een en ander heeft gezegd voor de radio, hetgeen eveneens een plaats vond in Opbouw (14 april 1961), dat tegen prof. Popma door Ds Telder verdedigd werd in laatstgenoemd nummer, waarop prof. Popma nog een naschrift gaf in het no van 21 april 1961. Ds Telder heeft voorts in Opbouw nog enkele Schriftplaatsen besproken die bij de kwestie in geding komen.

Het boek van Ds Telder handelt, gelijk uit de titel blijkt, voornamelijk over de dusgenaamde tussentoestand, d.i. de toestand van de mens tussen het sterven en de jongste dag. Om hierover te kunnen spreken is het echter nodig te handelen van het Bijbels mens-beeld: wat leert de Schrift aangaande de mens?

Om misverstand te voorkomen worde direct opgemerkt dat de Bijbel nergens een mens-beeld geeft. Hij zegt wel allerlei over de mens, maar we kunnen geen Schriftgedeelte aanwijzen waar de mens expresselijk, min of meer systematisch, getekend wordt. Trouwens, zo spreekt de Schrift nergens. Zij geeft b.v. ook nergens een kerkbespreking. Zij zegt wel veel over de kerk, en wij kunnen proberen dat alles bij elkaar te brengen en ons zo een idee omtrent de kerk te vormen, maar een tekening van de kerk wordt nergens gegeven. En zo is er ook nergens een tekening van de mens. Wij kunnen trachten om vanuit de Schrift ons een idee omtrent de mens te vormen, en dat zouden we dan een Bijbels mens-beeld kunnen noemen. Maar „Bijbels mens-beeld” betekent hier dan niet: mens-beeld zoals de Bijbel het geeft, doch:

mens-beeld zoals wij ons dat vormen op basis van de Schrift.

We komen hier in aanraking met leven en dood, die hun geheim niet aan ons prijsgeven. We staan bij de grenzen van het menselijk weten, we zoeken a.h.w. een blik over de grenzen heen te werpen, en de Schrift licht hier en daar een tip van de sluier op, zodat we daardoor iets weten van wat voor verder onderzoek niet toegankelijk is. Daarom moeten we in deze dingen wel met zeer grote voorzichtigheid spreken.

Het is bekend dat de heer A. Janse destijds menigmaal heeft geschreven over het Bijbels mens-beeld. Ik denk aan „De mens als levende ziel”, „Van idolen en schepselen”, „Om de levende ziel”. Niet alleen A. Janse was bezig met deze dingen. Ook aan andere schrijvers viel op dat de Bijbel anders spreekt over de mens dan wij dat over 't algemeen plachten te doen vanuit de Griekse mensbeschouwing, die zegt dat de mens bestaat uit twee zelfstandige delen, een geestelijk en een stoffelijk deel, ziel en lichaam. Volgens deze beschouwing is de ziel het hogere, goddelijke deel van de mens, het lichaam het lagere, waarin de ziel zich opgesloten voelt als in een gevangenis. Van wederopstanding des vleses wil het Griekse denken dan ook niet weten. Dat brengt immers de ziel weer in de kerker. Paulus ontvangt in Athene gehoor totdat hij gaat spreken van opstanding der doden: Toen zij nu van een opstanding van doden hoorden, spotten sommigen. En in Corinthe leeft in de gemeente de dwaalleer dat er geen opstanding zou zijn, waartegen Paulus het schone 1 Cor. 15 schrijft. Zoals gezegd, ook andere schrijvers hebben aan deze dingen aandacht besteed. De geleerde Deen J. Pedersen schreef reeds in de twintiger jaren een boek genaamd „Israël”, dat weliswaar niet aanvaardbaar is wat het geheel van z'n gedachtengang betreft, maar toch waardevolle dingen zegt over wat we vinden in het Oude Testament, in het bijzonder ook over „ziel”. Pedersen schrijft b.v. (Israël I-II, blz. 99): „De basis van 's mensen wezen was de broze, lichamelijke stof, maar door de adem Gods werd dit getransformeerd en werd het een „ziel”. Er wordt

niet gezegd dat de mens voorzien werd van een „ziel”. De relatie tussen lichaam en ziel is dus geheel anders dan ze is voor ons. Zo als hij is, is de mens ziel, in zijn totale wezen”. Op blz. 171 lezen we: „Wanneer in de scheppingsgeschiedenis verteld wordt dat God de adem des levens blies in de mens van stof die Hij had geformeerd, dan moet dat niet aldus geconstrueerd worden dat het stof het lichaam is en de geest Gods de ziel, die zetelt en handelt in het lichaam. De mens van stof was een dood ding, maar door de adem Gods werd hij geheel en al veranderd en werd hij een levende ziel. Ziel en lichaam zijn zo nauw verenigd dat geen scherp onderscheid tussen hen gemaakt kan worden. Zij zijn meer dan „verenigd”: het lichaam is de ziel in haar uiterlijke vorm”.

Nogmaals, we kunnen Pedersen niet volgen in alles wat hij zegt, maar dat neemt niet weg dat hij vaak zeer juiste dingen zegt over de zin van oudtestamentische woorden.

Uit veel later tijd dateert het boek van Prof. Dr Th. C. Vriezen: Hoofdpijnen der Theologie van het Oude Testament (1954, tweede druk). Hierin lezen we (blz. 213): „De mens is in Israël een bezielde of liever: levend gemaakt lichaam, en niet, zoals in de Griekse filosofie, een eeuwige ziel die in het lichaam is ingesloten (dus een belichaamde ziel)”. En op blz. 216 staat in een noot: „De eenheid van lichaam en ziel, die in Israëls anthropologie (= mensbeschouwing) uitkomt, wordt in deze heilsverwachting (nl. de verwachting van de wederopstanding) opnieuw openbaar. Deze psycho-fysische eenheid van het menselijk wezen biedt overigens... een bijzonder belangrijk gezichtspunt, dat in zijn totalitaire gericht-zijn ook voor een christelijke anthropologie grote waarde heeft”. Ook hier zouden we tegen sommige zegswijzen wel bezwaar kunnen inbrengen, maar ook hier geldt — en daar gaat het ons momenteel om — Vriezen heeft de aandacht gevestigd op de **eenheid** van de mens.

In 1946 inaugureerde J. N. Sevenster aan de universiteit van Amsterdam met een rede over „Het begrip psyche in het Nieuwe Testament”. Hij zeide daarin volgens de bespreking van J. Th. Ubbink in het Nederlands Theologisch Tijdschrift (oct. 1947): „Het N.T. kent geen onsterfelijkheid der ziel zoals het Griekse en Hellenistische denken, dat de ziel beschouwt als het goddelijke in de mens en het sterven als een bevrijding der ziel uit het lichaam, haar gevangenis, haar graf; Paulus daarentegen huivert voor de ontlichaming zijner ziel, hij haakt naar de bekleding met het geestelijke lichaam”.

Dan noem ik nog O. Cullmann, die in het gedenkboek dat aan Karl Barth werd aangeboden op zijn 70ste verjaardag een bijdrage schreef over „Onsterfelijkheid der ziel of Wederopstanding der doden?” Dit artikel werd daarna apart uitgegeven, ook in het Nederlands. Prof. Jager schreef een veelszins waarderende beoordeling in Opbouw van 6 dec. 1957. In het Nederlands Theologisch Tijdschrift van april 1957 verscheen een beoordeling van de Franse uitgave, van de hand van P. J. van Leeuwen. Hierin lezen we: „Over de inhoud behoeven wij niet veel te zeggen. Cullmann verdedigt nogmaals de stelling, die dunkt mij, onder de theologen zo langzamerhand wel gemeengoed geworden is, dat het N.T. niet de onsterfelijkheid der ziel, doch de opstanding der doden predikt... Het gaat... ook bij Cullmann om de antithese tussen het Evangelie en de Griekse, met name de Platonische wijsbegeerte”. Even verder: „Daarom acht ik het een voordeel, dat Cullmann aandacht besteedt aan het probleem van de continuïteit — en in verband daarmee aan de „tussentoestand” — en deze continuïteit der menselijke existentie, die uitsluitend in God rust, toch ook weer in de mens terug weet te vinden in het werk van de Heilige Geest. Wij menen dat Cullmann terecht op nieuwtestamentische gronden de scheiding overbrugt, die soms al te radicaal en abrupt als het gevolg van het sterven wordt voorgesteld. Hoewel onvoorwaardelijk aan de opstandingsboodschap vasthoudend, vindt Cullmann toch in het N.T. voldoende grond voor de overtuiging, dat ook de gestorvenen, die in Christus ontslapen zijn, bij Christus zijn, omdat hun de H. Geest werd geschonken”. Prof. Jager citeert in zijn bespreking verschillende gedeelten, waarin duidelijk het scherpe onderscheid tussen de Griekse en de Bijbelse voorstelling uitkomt.

Ik noem al deze auteurs om te adstrueren dat waarlijk niet alleen in Gereformeerde kring de kwestie van de mens, leven en dood, ziel en lichaam, sterven en opstanding en tussentoestand aan de orde geweest is en is.

Tot de zaak komende wil ik allereerst opmerken, dat veel waardering is op te brengen voor het boek van Ds Telder. Ds Telder heeft er goed aan gedaan er nogmaals op te wijzen dat het Griekse mensbegrip alles behalve Schriftuurlijk is, en dat de Schrift ons tot onze vertroosting bij de graven bovenal heenwijst naar de wederopstanding des vleses. De Griekse voorstelling heeft veel invloed geoefend en dat doet ze m.i. nog steeds. De wederopstanding des vleses is praktisch weinig aanwezig in het geloofsleven, terwijl daarin wél een grote plaats inneemt — hoe vaak hoor ik het niet zeggen op de catechisatie bij beantwoording van bepaalde vragen? — dat we in de hemel komen! Intussen, dit is niet de hoofdzaak van het boek van Ds Telder, hij spreekt over het aanzijn van de mens en over de wederopstanding des vleses om te komen tot zijn hoofdonderwerp: de tussentoestand.

Over 's mensen schepping bericht ons Gen. 2 : 7: ...toen formeerde de HEERE God de mens van stof uit de aardbodem en blies de levensadem in zijn neus; alzo werd de mens tot een levend wezen (een levende ziel). Volgens prof. Dooyeweerd spreekt dit vers niet van 's mensen schepping. Hij schrijft (Philosophia Reformata, 3e en 4e kwartaal 1959, pag. 115): „Gen. 2 : 7, dat niet over de **schepping** van de mens handelt, maar op antropomorphe wijze over Gods bemoeienis met zijn **wording** op aarde spreekt...”, waarbij deze noot: „...alzo werd de mens tot een levende ziel”. Deze uitspraak spreekt duidelijk van een wording van de mens tot een tijdelijk levend wezen. Deze wording van de mens tot een levend wezen onderstelt dat de mens reeds geschapen was. De mens stond reeds voor God door het Woord dat hem tot aanzijn riep”. In de tekst ook nog dit: „...hoe kon de mens binnen de tijdelijke orde tot een „levende ziel” worden wanneer God niet in den beginne Zijn scheppend woord gesproken had, dat het gehele mensdom in zijn totaliteit, gerepresenteerd in zijn stamvader en stammoeder, tot aanzijn riep, een aanzijn dat zich eerst in het wordingsproces binnen de tijdsorde zou **uitwerken**? Of meent men dat de voltooiing van de schepping van de mens slechts op twee menselijke individuen zou slaan en dat hun nakomelingen niet in het voltooide scheppingswerk van God begrepen waren? Maar ook de eerste mensen, die binnen de tijdelijke wereld op aarde verschenen, waren onderworpen aan het lichamelijk formeringsproces, waarvan Gen. 2 : 7 spreekt, en waarin zij tot „levende ziel” werden, doordat God hun de „levensadem inblies”. Formering nu, hoezeer ook uitwerking van Gods scheppend woord, is zelve geen schepping, maar vormgeving aan een reeds eerder in de tijdelijke orde aanwezig materiaal, dat ook zelve eerst door het goddelijk scheppingswoord tot aanzijn kwam, evenals de „levensadem”. Dooyeweerd grondt zijn mening op wat staat in Gen. 2 : 1, nl. dat de schepping van hemel en aarde **voltooid** was. Dus, zo concludeert hij, wat er nu verder staat is geen schepping meer maar **uitwerking** van de schepping. M.i. doet Dooyeweerd hier wat hij zelf menigmaal bestrijdt — terecht! —: de Bijbel lezen op wetenschappelijke wijze. Hij hangt veel te veel op aan de term „formerer” en ook aan de term „werd” in „alzo werd de mens tot een levend wezen”. We zouden het desbetreffende zinnetje evengoed als volgt kunnen vertalen: zo was dus de mens een levend wezen. Maar ook al vertalen we „werd”, dan is het m.i. nog onjuist om aan een zeker wordingsproces te denken, op deze wijze dat de mens er eerst al was en dat hij daarna pas tot een „levende ziel” geworden zou zijn. Gen. 2 : 7 zegt dat de formatie, dat is de schepping van de mens aldus in haar werk ging: God maakte daarbij gebruik van stof uit de aardbodem, zodat enerzijds aan hem dezelfde stoffen te vinden zijn als in de aarde, b.v. kalk, en het fysisch-chemisch onderzoek zich naar hem kan uitstrekken, en anderzijds gezegd wordt dat hij broos is, uiteen kan vallen; én God heeft die mens de levensadem ingeblazen zodat hij behoort tot de „levende zielen”. Hij is geen robot, maar een levend wezen. ¹⁾ De dieren horen óók bij de „levende zielen” (Gen. 1 : 20, 24). Dat deze benaming zowel op dieren als op de mensen

van toepassing is, wil geenszins zeggen, dat de mens een soort van dier is: Gen. 1 geeft geen exacte indeling in rijken: plantenrijk, dierenrijk, mensenrijk. Trouwens, de schepping van de mens wordt in Gen. 1 en 2 wel zó beschreven dat het geheel aparte van de mens duidelijk uitkomt. In de eerste plaats is er de bijzondere raadslag Gods, in de tweede plaats is er de vermelding dat de mens Gods beeld is, en in de derde plaats staat er dat de mens een levende ziel was (werd) door inblazing van de levensadem. Dat gaat dus anders toe dan bij de dieren. Wél kunnen we zeggen dat er overeenkomst is tussen 's mensen organische structuur en die van de dieren. We weten dat op dieren medische proeven kunnen genomen worden die de mensen ten nutte komen. Maar overeenkomst betekent nog niet gelijkheid. De mens heeft verstand, logisch denken, en zijn hersens zijn het organisch substraat van zijn verstand. Zo is het niet bij de dieren. De dieren komen niet verder dan het psychische: zij hebben gevoel, verwondingen doen hun pijn, zij hebben aandoeningen van blijdschap en kwaadheid, maar verstand hebben zij niet. Zij missen ook het taalvermogen dat de mens eigen is. Een hond kan blaffen, en er is onderscheid tussen de blaf van blijdschap wanneer het beest z'n baas weerziet, de blaf van nijdigheid, en het geijk van pijn, maar dat zijn organische reacties van de stembanden op psychische belevingen. Het is geen taal, geen onderscheidende benoeming van de gegevenheden der werkelijkheid. De dieren missen ook de historisch-culturele ontwikkeling: de bijen van vandaag bouwen de honigraten nog precies zo, als ze vanaf het begin gedaan hebben, maar de mensen bouwen hun woningen verschillend in verschillende tijden.

(Wordt vervolgd)

B. J.

¹⁾ Ter verduidelijking van wat ik bedoel tegenover prof. Dooyeweerd nog dit: wanneer ik zeg: zo is de mens mens geworden, dan mag ik uit dat „is geworden” niet concluderen, dat de mens er dus eerst al was en dat hij daarna door een formeringsproces mens geworden is. Zo is de mens mens geworden, dat wil zeggen: de mens zoals we hem kennen, meemaken, ervaren, is geworden wat hij is door het zus en zo scheppend handelen Gods. Welnu, op diezelfde wijze kan ik zeggen: zo werd de mens een levende ziel. De mens, die we ervaren als levende ziel, als levend wezen, is geworden wat hij is door Gods zoeven genoemde formeringsarbeid.

Het beroep van prof. Dooyeweerd op het voltooid zijn van hemel en aarde en al hun heir (Gen. 2 : 1) gaat niet op, omdat in vers 4 een nieuw deel begint: Dit is de geschiedenis van de hemel en de aarde. Over het woord toledot, dat in de nieuwe vertaling met geschiedenis is weergegeven, heeft prof. Holwerda breed gehandeld in zijn dictaat Historia revelationis paragraaf 2. Hij concludeert dat in de toledot van iets of iemand behandeld wordt waar het met dat iets of die iemand op uitliep, en dat het eindpunt van het ene toledotverhaal tevens het beginpunt is van het volgende. Het woord toledot grijpt terug en grijpt vooruit. Welnu, wanneer Gen. 2 : 4 begint met te spreken van de toledot van hemel en aarde, dan komt nu het verhaal hoe het verder ging met het zoeven beschreven maaksel Gods. Maar dan wordt aangeknoopt bij het slot- en hoogtepunt daarvan: de mens. Hij is het centrum van wat nu komt. En nu wordt de schepping van de mens nog eens verhaald met enkele nadere details. Het eindpunt van het vorige is het beginpunt van het volgende.

PERSSCHOUW

Prof. Kamphuis „bij ons in Noord-Holland”

Onder dat opschrift schreef Ds Meester in het Kerkblad voor Noord-Holland o.a. het volgende:

Onlangs lasen wij dat prof. Kamphuis dinsdag 19 sept. in Broek op Langendijk heeft gesproken voor een synodaal-gereformeerde vergadering. Op uitnodiging van de ring van syn. geref. mannenverenigingen „Langendijk” heeft hij gesproken over het artikel uit de apostolische geloofsbelijdenis dat over de **kerk** spreekt. „Ik geloof een heilige, algemene christelijke kerk, de gemeenschap der heiligen”.

Het feit is opmerkelijk dat het in onze tijd een enkele maal kan voorkomen dat een der onzen wordt uitgenodigd om voor een kring van synodaal-gereformeerden te spreken. Zo herinneren we ons o.a. dat prof. Veenhof een tijd geleden in Haarlem in syn. kring heeft gesproken. Op zichzelf verblijdend. Er is dan tenminste een

contact, dat **mogelijkheden** geeft tot een serieus gesprek in christelijke, broederlijke zin. Of deze mogelijkheden ook wijs benut worden is een andere vraag.

Ds Meester liet daarna afdrucken het in het Gezinsblad gepubliceerde verslag van de rede van Prof. Kamphuis en ging daarna zo verder:

We lazzen in het Gezinsblad, en vernamen van een ooggetuige, dat de vergadering — helaas — niet druk bezocht was. Ongeveer 85 aanwezigen. Dat is niet veel uit een ressort, waar, naar schatting wel een 3 duizend leden van de syn. geref kerken wonen. Als er **levende** belangstelling zou zijn in deze kring voor zo'n ontmoeting, dan zou men wel op een 4 à 500 mensen mogen rekenen, naar ons voorkomt.

Van de syn. predikanten was er niemand, zegge: **niet één**. Een mens denkt wel eens na over zulke dingen. Zou het misschien zo zijn, dat de zaak van de **herenigingspogingen**, (die men van de zijde der synodaal gereformeerden aanwendt) een zaak is van enkele figuren uit die kringen en van een kleine vergadering, die „synode” heet? Het is maar een vraag. Of — zo denk je wel eens: zou de zaak van de hereniging een **gemoedsbevlieging** zijn — ontstaan en levend gehouden door en onder de regelmatige druk van pers en radio voor de „oecumenische” eenheids-gedachte? Als dat zo zou zijn, dan zit het niet diep. Ook dit is maar een gedachte van mij. Ik weet niet waaraan het te wijten is, dat er zo weinig belangstelling bleek voor een vergadering met prof. Kamphuis. Misschien zitten de mensen liever bij de radio of de t.v.?

Ook dit is maar een gedachte van mij. Dit staat echter wel vast — zal er van echte toenadering wat komen, dan moet dat niet een zaak zijn van „enkel”, of van een „synode” alleen, noch een gemoedsbevlieging, die warm gehouden wordt door de tijdgeest, maar zal er een hartelijke en diepe begeerte wakker moeten worden, overeenkomstig de wil van de **HERE** elkaar als broeders niet los te laten, maar te zoeken. Dan wordt dat ook een zaak van **ernstig** gebed. Een gebed van bidders, die eigen nood en ellendigheid recht en grondig kennen.

Ik ben met Ds Meester blij dat Prof. Kamphuis de gelegenheid kreeg om in die kring over de kerk te spreken en dat hij die gelegenheid gebruikte. Ik hoop dat hij en anderen nog veel malen de gelegenheid daartoe zullen krijgen. Ik merkte onlangs dat Ds K. Deddens gesproken heeft voor de bond van Christelijke Politieambten. En Dr Bremmer sprak reeds een keer voor de vereniging van (synodaal) Gereformeerde predikanten.

Het is een opdracht om overal waar daartoe de gelegenheid gegeven wordt rekenschap af te leggen van de hoop die in ons is. Wat zou het prachtig zijn als Prof. Kamphuis of een ander de gelegenheid kreeg om, laat ik zeggen op een congres van de P.v.d.A. te spreken — te getuigen! — van het koningschap van Christus over heel het leven.

Trouwens — we moeten niet wachten tot we „officieel” worden uitgenodigd om op een „officiële” vergadering het woord te voeren!

We moeten het overal doen waar ons daartoe de gelegenheid wordt gegeven. Paulus schrijft aan de Kolossenzen en via hen aan ons allen: Gedraagt u wijs jegens de buitenstaanders. Benut het rechte ogenblik — om te spreken namelijk. Grijp de kans als u die geboden wordt! We moeten er evenwel goed aan denken dat hij er nog wat bij zegt, namelijk: Uw spreken zij steeds „innemend”. Je zou kunnen zeggen: Uw spreken geschiede steeds met charme. En dan met een vleugje zout erbij, zodat gij iedereen het juiste antwoord weet te geven!

C. V.

KERKNIEUWS

Ds Th. C. F. van Kamp †. Op 10 oktober j.l. overleed Ds Th. C. F. van Kamp, gereformeerd predikant te Overschild, in de leeftijd van 43 jaar, nadat zich enige malen een hersenbloeding had voorgedaan.

Ds van Kamp werd op 14 juli 1918 te Leiden geboren. Hij diende de kerken van Alblasterdam en Nw. Lekkerland (1946—1951), Maastricht (1951—1954) en sedert 27 juni 1954 die van Overschild. De begrafenis had plaats te Overschild op 14 oktober onder leiding van Ds Joh. den Ouden van Harkstede.

Beroepen te Hoogvliet (bij accl.) A. Veeffkind te Winschoten; te Kampen voor de Zendingsarbeid in Zuid-Afrika M. R. v. d. Berg te Maastricht.

Aangenomen naar Groningen-Oost: S. S. Cnossen te Grand-Rapids (U.S.A.).

Theol. Hogeschool. Geslaagd voor het propaedeutisch-examen de heren M. van Veelen, P. C. Hooftlaan 11, Driehuis-Velsen en J. A. Petter, Stationstraat 18, Heerenveen.

Kerkbouw Haulerwijk. De gemeente van Haulerwijk — waaronder ook Veenhuizen en Waskemeer ressorteren — verloor door de vrijmaking de kerkelijke goederen. De kerkeraad kocht toen, om in de nood te voorzien, een huis met een daarachter gelegen schuur. Een en ander werd verbouwd tot pastorie en kerk. De gebouwen zijn echter sindsdien zo bouwvallig geworden, dat nieuwbouw noodzakelijk bleek. Ds J. Keuning betrok met zijn gezin inmiddels een nieuwe, grotere, woning, die zojuist gereed kwam. Thans is men druk bezig met de voorbereidingen voor de bouw van een nieuwe kerk. De ontworpen plannen vergen een bedrag van f 100.000.—. De gemeente zelf kan f 70.000.— opbrengen; voor de overige f 30.000.— wordt een beroep gedaan op de zusterkerken en op ieder, die tot helpen bereid is. Wie een bijdrage wil schenken, storte een bedrag op het gironummer van de Bouwcommissie 88-52-61 t.n.v. F. Bult-huis, Valckenierweg 32, Haulerwijk.

Amsterdam-C. en de „Open Brief”. De kerkeraad van Amsterdam-C., die onder zijn leden twee afgevaardigden naar de G. S. van Assen telde, nam eenparig het volgende besluit: „De kerkeraad van de Gereformeerde Kerk van Amsterdam-Centrum nam kennis van de „Open brief van de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Assen, 1961; betreffende de gevraagde contactoefening met de zich noemende Gereformeerde Kerken”. Hij spreekt uit, dat hij deze brief niet kan beschouwen als antwoord op zijn verzoek aan de Generale Synode van Assen om deputaten van de Generale Synode te Apeldoorn te ontvangen, maar hij zal uitsluitend de tekst van het betreffende besluit van de Generale Synode van Assen als zodanig zien. Zonder een oordeel over de inhoud van de open brief te geven betreurt de kerkeraad het zeer, dat de Gen. Syn. van Assen, ter beantwoording van adressanten over de zaak van de samenspreking, de weg van een uitvoerige toelichting op het betreffende synodebesluit is opgegaan”.

Rapport van deputaten voor samenspreking met deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken.

De generale synode van Assen 1961 besloot „het rapport van de deputaten van de generale synode van Bunschoten-Spakenburg voor samenspreking met de deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken op aanvraag uit onze kerken bij deputaten dezer synode zo mogelijk beschikbaar te stellen, opdat, gelijk de P. S. van Utrecht 1961 in haar verzoek te dezer zake stelde, de leden der kerken te beter met deze arbeid kunnen meeleven en voor deze arbeid kunnen bidden”.

Er kwam reeds een enkel verzoek bij de door de generale synode van Assen benoemde deputaten voor samenspreking met de deputaten van de Chr. Geref. Kerken binnen een aantal exemplaren van het bedoelde rapport te willen toezenden.

Met het oog op het vaststellen van de oplage zouden deputaten het op prijs stellen, indien zij eventuele aanvragen van andere kerken **vóór 15 nov. a.s.** ontvingen aan het adres van Ds F. de Vries, Wassenaarse weg 129, 's-Gravenhage.

Vergadering over kerkelijke eenheid. De „Vereniging tot herstel van de kerkelijke eenheid der gereformeerde belijders” hoopte haar algemene ledenvergadering te houden op zaterdag 28 oktober 1961 in de grote zaal van de Gereformeerde Westerkerk te Utrecht, Catharijnesingel 9 (ingang Bergstraat). Op de morgenvergadering, die om half elf aanvangt, zullen huishoudelijke zaken worden behandeld. Tijdens de middagvergadering, die om twee uur begint, zullen spreken de predikanten B. J. F. Schoep (Amsterdam) en Chr. W. J. Teeuwen (Diemen) over het onderwerp: Situatie en perspectief.

Adressen. Ds H. de Vries, Tiark Jans Giezenstraat 6, Veendam; Kerkeraad Voorschoten. Ir A. van der Ploeg (scriba), J. W. Frisolaan 31, Voorschoten; Diaconie Vlaardingen: P. A. E. Alderliesten, Markgraafaan 153, Vlaardingen; Kerkeraad Enkhuizen: K. Kooiman (scriba), Knokkel 5, Andijk-O.; Kerkeraad Amersfoort-West: Chr. Padding (scriba), Spaarstraat 93, Amersfoort; Diaconie Eindhoven: J. H. Rietdijk, Willem Pijperstraat 8, Eindhoven; Harlingen: J. Siegers (scriba), Midl. laan 3, Harlingen.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS....

voor wie?

Ja voor wie? Deze week werd op een wat verwijtend klinkende toon de opmerking gemaakt: „Dat meisje, laten we haar Willy noemen, kan daar (bedoeld werd een bepaald tehuis) toch niet blijven”. Want, en toen kwamen de bezwaren: „ze mag niet naar de eigen

kerk en evenmin naar de catechisatie. Op zondag moeten de kinderen karweitjes doen waartegen Willy zich verzet. De directrice wordt dan kwaad op haar. Gelukkig houdt Willy vol. Maar dit is toch geen omgeving voor kinderen uit onze kerken”.

Wat wij hierop hebben geantwoord? U weet het zelf reeds. We hebben geen eigen tehuis. Toen de Kinderrechter indertijd bij de Stichting informeerde of deze een oplossing kon bieden, stonden wij met lege handen en was hij dus genoodzaakt zonder ons te bepalen in welk tehuis Willy zou worden geplaatst.

Waarom zij in dat tehuis verblijft? Door het overlijden van haar moeder ontstond er een situatie thuis, welke voor de Kinderrechter aanleiding was Willy tijdelijk in een tehuis te plaatsen. Zij volgt nu een opleiding doch intussen verblijft ze daar nu al bijna twee jaar. Wij zijn de Heere dankbaar dat Hij haar nog steeds de kracht heeft willen geven haar eigen levensstijl zoveel mogelijk te handhaven.

Zij moet het ouderlijk huis missen en daarbij elke dag strijden tegen de vele verleidingen van de omgeving waarin zij verkeert. Dit doet zij. Wat doen wij? Het gaat niet alleen om Willy. Er zijn kinderen die in niet minder gevaarlijke omstandigheden verkeren. Niet elke jongen of meisje kan het verzet volhouden. Hun strijd is onze strijd. Wij moeten hen helpen. Hoe? Door er voor te zorgen dat het eigen tehuis er spoedig kan komen.

zonder klagen.

De opmerking is gemaakt dat wij te veel zouden klagen in onze verantwoordingen. Wanneer die indruk juist is, dan haasten wij te zeggen dat dit niet onze bedoeling is. Er is dankbaarheid voor de bijdragen, welke reeds werden ontvangen. Wie echter dagelijks de nood ervaart, waarin jonge kerkleden verkeren, heeft maar één verlangen: hun met spoed een eigen tehuis te kunnen bieden, een tehuis waarvan zij mogen ervaren: het is ons eigen thuis.

Het zal U dan duidelijk zijn dat wij de bijdragen wat sneller willen zien binnenkomen. Broeders, Willy, en hoe ze allemaal verder ook mogen heten, rekenen op U. Dit is geen klagen en evenmin een verwijt, doch alleen een herinneren aan de vervulling van een opdracht. Wij twijfelen er niet aan of wij zullen met de kerken erin slagen aan het uithuisgeplaatste kind die barmhartigheid te betonen, welke de Barmhartige Hoge priester van ons vraagt.

met schooldagbezoekers.

Er waren er weer heel veel in Kampen op 27 september. En wat zo belangrijk was: al die bussen, geparkeerd in de 2e Ebbingestraat en elders. Wat het bijzondere daarvan dan wel is? Zij doen ons nog nagenieten. Al spoedig werd door de bezoekers uit Haarlem de opbrengst van een in de bus gehouden collecte aan ons overgemaakt. Zij bleven niet alleen, want hetzelfde deden de schooldagbezoekers uit Wormerveer/Koog-Zaandijk en Schiedam. Wij hoorden ook van andere plaatsen en zien hun inzameling met belangstelling tegemoet.

Alle broeders en zusters: onze hartelijke dank.

Verantwoording tot en met 11 oktober 1961.

Ontvangen van kerken	f 110.697,63
Ontvangen van particulieren	f 19.711,83
Totaal	f 130.409,46

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming te Utrecht.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. j.

Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk